بسم اللہ الرحمن الرحیم

دانشگاه علوم پزشکی و
خدمات بهداشتی، درمانی استان اردبیل
دانشکده پزشکی

پایان نامه جهت دریافت کارشناسی ارشد (MSc)

رشته بیوشیمی بالینی

عنوان:

بررسی تغییرات برخی از فاکتورهای آپوپتوتیک در سلول‌های سومایت جنین جوجه به دنبال هم‌کشتی با نوتوکورد

اساتید راهنما:

دکتر محسن سقا

دکتر محمد مأذنی

استاد مشاور :

دکتر محمد قاسم گل محمدی

نگارش :

رزگار رهبری

سال تحصیلی:

شهریور-۱۳۹۰

با تقدیر و تشکر فراوان از

زحمات استاد گرانقدر جناب آقای دکتر محسن سقا و همچنین اساتید بزرگوار جناب آقای دکتر محمد ماذنی، دکتر محمد قاسم گل محمدی و دکتر نوروز نجف زاده، که تا پایان تحقیق بنده را همیاری نمودند.

همچنین تشکر ویژه دارم از خانواده گرانقدرم و دوستان عزیزم که در تمام این سال ها یار و یاور من بوده اند.

چکیده

مقدمه : سومایتها توده هایی از سلولهای مزودرمی در طرفین لوله عصبی هستند که به دنده ها، مهره ها و عضلات تمایز می یابند. نوتوکورد نیز به عنوان مزودرم محوری در زیر لوله عصبی در محیط بدن سبب بقاء و تمایز سلول‌های سومایتی می شود. هدف از این مطالعه، بررسی نقش آنتی آپوپتوتیک نوتوکورد در محیط آزمایشگاهی به دنبال هم کشتی با سومایت جنین جوجه بود.

مواد و روشها: پس از جداسازی سومایت‌ها و نوتوکوردها از جنین جوجه مراحل ۷-۱۲ سومایتی، نوتوکوردها در قطرات آلژینات قرار داده شده و به نسبت ۱:۲ با سومایتها (۲ عدد سومایت: ۱ عدد نوتوکورد) در محیط کشت DMEM/F12+٪۱۰FBS به مدت ۲ ، ٤ ، ٦ ، ۱۰ روز هم کشتی داده شدند. در گروه دوم سومایتها با محیط فراهم شده از نوتوکورد و در گروه کنترل نیز سومایتها بدون نوتوکورد کشت داده شدند. در نهایت میزان حیات و تکثیر سومایت‌های همه گروهها به روش MTT و میزان بیان ژنهای مختلف به روش RT-PCR و سنجش فعالیت آنزیم Caspase2 به روش اسپکتروفتومتری مورد ارزیابی قرار گرفتند.

نتایج : درصد سلول‌های زنده بر اساس روز صفر سومایت‌ها در روز ۲ برای گروههای سومایت همراه با نوتوکورد ، سومایت بدون نوتوکورد و سومایت حاوی CM به ترتیب ٪۵۹ ، ٪۵۱/۳ و ٪٦٤/۱ بود ، برای روز ٤ همانند ترتیب بالا ٪۷٤/٤ ، ٪۲۸/۲ و ٪۵۱/۳ و بعد از ٦ روز هم‌کشتی درصد سلول‌های زنده به ترتیب ٪۸۹/۷ ، ٪۵۳/۸ و ٪۳۵/۹ برآورد شد. نتایج RT-PCR نشان داد که در گروه حاوی نوتوکورد *Caspase2* بیان نشده و بیان *Bcl2* نیز شدیدتر از سایر گروهها بود. در گروه سومایت حاوی نوتوکورد بیان بیشتر *Pax1* همزمان با کاهش بیان *MyoD* مشاهده گردید. یافته های اسپکتروفتومتری نیز نشان داد میران فعالیت آنزیم Caspase-2 در گروههای سومایت حاوی نوتوکورد، سومایت بدون نوتوکورد به ترتیب فعالیت آنزیم۱/۲و۱/۵ برابر سومایت های روز صفر بود.

نتیجه گیری: نوتوکورد در محیط آزمایشگاهی و در شرایط هم‌کشتی باعث بقـا سـلول‌هـای سـومایتی و کاهش آپوپتوز می شود و در تمایز سلول‌های سومایتی به سلولهای اسکلروتومی نقش دارد .

واژگان کلیدی : هم‌کشتی ، نوتوکورد ، سومایت ، آپوپتوز ، جنین جوجه .

اختصارات

SHH	Sonic hedgehog
FGF	Fibroblast growth factor
BMP4	Bone morphogenetic protein
RA	Retinoic acid
TGF-β	Transforming growth factor β
CM	Condition medium
HSPGS	Heparan sulfate proteoglycans
Bcl2	B-cell lymphoma 2
Caspase	Cystein-dependent aspartat specific proteas
DR	Death reseptor
DED	Death effect domain
Disc	Death inducing signaling complex
MTT	Methyl thiazolyl blue tetrazolium bromide
PSM	Presomitic mesoderm
PBS	Phosphate buffer sulfate
L15	Leibovit'z 15
EDTA	Ethylenediaminetetraacetic acid
FBS	Fetal Bovine Serum
NEAA	Non- essential amino acid
Pen/Strep	Penicillin / streptomycin
RT-PCR	Reveres transcription- polymerase chain reaction
TBE	Tris borate EDTA

فهرست مطالب

عنوان صفحه

فصل اول: کلیات

۱-۱ سومایت و سومایت زایی ۱

۱-۱-۱ مزودرم پیش سومایتی ۲

۱-۱-۲ سومایت زایی ۳

۱-۱-۳ تشکیل سومایت ۵

۱-۱-٤ تمایز سومایت‌ها ٦

۱-۱-۵ مورفوژنهای حاصل از مزودرم پاراگزیال ۷

۱-۲ نوتوکورد ۸

۱-۲-۱ منشاء نوتوکورد ۸

۱-۲-۲ مکانیسم‌های مولکولی درگیر در تشکیل نوتوکورد ۱۰

۱-۲-۳ اعمال نوتوکورد ۱۱

۱-۲-٤ سرنوشت نوتوکورد ۱۲

۱-۳ SHH ۱۲

۱-۳-۱ مسیر پیام رسانی SHH ۱٤

۱-٤ Gli ۱۶

۱-۵ آپوپتوزیس ۱۷

۱-۵-۱ مکانیسم و مولکول های دخیل در آپوپتوز ۱۹

۱-۵-۲ کسپازها ۱۹

۱-۵-۳ آپوپتوز دو مسیر خارجی و داخلی دارد ۲۰

۱-۵-٤ BCL 2 ..... ۲۳

۱-٦ اثرات نوتوکورد و SHH ۲٤

۱-۷ هم‌کشتی ۲٦

فصل دوم : اهداف و فرضیات

۲-۱ ضرورت اجرای طرح ۲۸

۲-۲ اهداف ۲۹

۲-۲-۱ هدف کلی طرح ۲۹

۲-۲-۲ اهداف اختصاصی ۲۹
۳-۲-۲ اهداف کاربردی ۳۰
٤-۲-۲ فرضیات یا سؤالات تحقیق ۳۰
فصل سوم : مواد و روشها
۱-۳ مواد و دستگاهها ۳۱
۲-۳ روشها ۳٦
۱-۲-۳ انکوباسیون تخم مرغ و جدا سازی جنین جوجه از تخم مرغ ۳٦
۳-۳ قرار دادن نوتوکوردها در قطرات آلژینات ٤۰
٤-۳ تهیه CM از نوتوکورد ٤۰
٥-۳ گروههای مورد مطالعه ٤۰
٦-۳ تست MTT ٤۱
۱-٦-۳ روش آزمایش ٤۲
۲-٦-۳ فرایند آزمایش ٤۲
۷-۳ نسخه برداری معکوس واکنش زنجیره ای پلیمراز(RT-PCR) ٤۲
۱-۷-۳ استخراج RNA ٤۲
۱-۱-۷-۳ تعیین غلظت RNA استخراج شده ٤٤
۲-۷-۳ ساختن cDNA ٤٤
۱-۲-۷-۳ مراحل انجام کار ٤٤
۳-۷-۳ PCR ٤٥
٤-۷-۳ تهیه ژل آگارز ٤۸
۱-٤-۷-۳ طرز تهیه بافرTBE (5x) ٤۸
۲-٤-۷-۳ طرز تهیه بافر EDTA (0.5M) ٤۸
٥-۷-۳ الکتروفورز محصول PCR ٤۹
۸-۳ اسپکتروفتومتری ٤۹
۱-۸-۳ فرایند اسپکتروفتومتری ٤۹
فصل چهارم : نتایج
۱-٤ کشت سومایت‌ها و نوتوکوردهای جدا شده از جنین جوجه ٥۱

۲-٤ نتایج مشاهدات مورفولوژیکی ٥١
۳-٤ نتایج **MTT** ٥٢
٤-٤ نتایج **RT-PCR** ٥٤
٥-٤ سنجش میزان فعالیت آنزیم **Caspase2** با روش اسپکتروفتومتری ٥٥
فصل پنجم : بحث و نتیجه گیری
١-٥ هم‌کشتی بافتهای سومایتی و نوتوکورد جدا شده از جنین جوجه ٧٠
٢-٥ تاثیر نوتوکورد بر روی حفظ حیات سومایت‌ها ٧١
٣-٥ تاثیر نوتوکورد بر روی تمایز سومایت‌ها ٧٧
٤-٥ نتیجه گیری ٨٣
فصل ششم: پیشنهادات
فصل هفتم : منابع

فهرست جداول و نمودارها

عنوان صفحه

جدول ۱-۳ . مراحل تکوین جنین جوجه بر اساس مدل هامبورگر - همیلتون ۳۷

جدول ۲-۳. فهرست پرامرهای مورد استفاده همراه با تعداد جفت بازها(Base pair ; bp) ، دمای Annealing ٤۷

جدول ۱-٤. مقایسه میانگین درصد حیات سلولهای سومایتی در گروههای مختلف طی زمان های مختلف ٦۷

جدول ۲-٤. حیات سلولهای نوتورکوردی طی ۲ تا ٦ روز کشت بر مبنی نوتوکوردهای تازه جدا شده (روز صفر) برابر ٦۸

نمودار ۱-٤ . مقایسه درصد سلول‌های سومایتی زنده ٦۷

نمودار ۲-٤ . مقایسه میزان فعالیت آنزیم Caspase2 ..... ٦۸

فهرست اشکال

عنوان صفحه

شکل ۱-۳ . انکوبه کردن تخم مرغ ها ۳۶

شکل۲-۳ . قرار دادن تخم مرغ‌ها در ظروف استریل ۳۸

شکل ۳-۳ . شکل A جنین مرحله ۱۰ شکل B سومایت‌ها پس از جدا کردن از جنین ۳۹

شکل ۱-٤ . نوتوکورد(A) و سومایت‌های(B) جدا شده از جنین جوجه مراحل ۱۲-۷ قبل از شروع هم‌کشتی (روز صفر)..... ٥٦

شکل ۲-٤ . سلول‌های سومایتی که همراه با نوتوکورد(A) ، بدون حضور نوتوکورد(B) و یا با CM بدست آمده از نوتوکورد (C) بـه مدت ۲ روز کشت ٥٨

شکل ۳-٤ . سلول‌های سومایتی که همراه با نوتوکورد(A) ، بدون حضور نوتوکورد (B) و یا با CM بدست آمده از نوتوکورد (C) به مدت ٤ روز کشت ٦٠

شکل ٤-٤. سلول‌های سومایتی که همراه با نوتوکورد(A) ، بدون حضور نوتوکورد(B) و یا با CM بدست آمده از نوتوکـورد (C) بـه مدت ٦ روز کشت ٦٢

شکل ٥-٤. سلول‌های سومایتی که همراه با نوتوکورد(A) ، بدون حضور نوتوکورد(B) و یا با CM بدست آمده از نوتوکـورد (C) بـه مدت ۱۰ روز کشت ٦٤

شکل ٦-٤. نوتوکورد ، ۲ روز (A) ، ٤ روز (B) و ٦ روز بعد از کشت (C) ٦٦

شکل ۷-٤. بیان ژن های GAPDH، PAX3،BMP4،BCL2،CASPASE2،PAX1وMyoD در گروههای کنترل (سومایت روز صفر) ، سومایت بدون نوتوکورد و سومایت همراه با نوتوکورد پس از ٦ روز هم‌کشتی به روش RT-PCR..... ٦٩

فصل اول

کلیات

۱-۱ سومایت و سومایت زایی

در مهره دارن طی فرآیند گاسترولاسیون ، لایه مزودرمی که بین اکتودرم و آندودرم قرار دارد مزودرم سری(صفحه پره کودال[۱]) و کوردامزودرم[۲] (نوتوکورد) را در زیر لوله عصبی می سازد. مزودرم در طرفین لوله عصبی مزودرم پاراگزیال[۳]را به وجود می آورد که در پرندگان صفحه سگمنتال[٤]و در پستان دارانی مانند موش مزودرم قطعه قطعه نشده[٥] نامیده می‌شود[۱]. مزودرم در طول محور قدامی- خلفی بدن تقسیم می‌شود که مرز این دو قسمت در جنین پرندگان وزیکول شنوایی می‌باشد. در ناحیه سری[٦] نسبت به وزیکول شنوایی مزودرم پارگزیال سری[۷]تشکیل می‌شود که هیچ گونه حالت بند بندی[۸]از خود نشان نمی‌دهد و مزودرمی که نسبت به وزیکول شنوایی در ناحیه دمی تر قرار می‌گیرد مزودرم دمی (سومایت و مزودرم پیش سومایتی[۹]) نامیده می‌شود [۲].

سومایت‌ها نخستین بار توسط مالپیگی در قرن هفدهم در جنین جوجه شناسایی شدند . آنها نه تنها در جنین پرندگان و پستانداران بلکه در جنین مهره دارن بی آرواره[۱۰] و آرواره داران[۱۱] و در جنین سر طنابدرارن[۱۲]نیز وجود دارند و حضور آنها ویژگی ابتدایی مهره دارن محسوب می‌شود[٤,۳] آنها همچنین باعث ایجاد سگمنتاسیون[۱۳] در جنین می شوند[٥,٤] که این حالت را می توان به وضوح در ستون فقرات و عضلات مربوط به آن و نیز دستگاه عصبی محیطی مشاهده نمود[٦].

1- prechordal plate
2 -chord amesoderm
3- paraxial mesoderm
4- segmental plate
5-unsegmented mesoderm
6- rostral
7- paraxial head mesoderm
8- metamerization
9- presomitic mesoderm(PSM)
10- agnatha
11- anathostome
12- cephalochordata
13- segmantation